

2. Вакутин Ю. А., Водолазский Б. Ф. Преступные группировки: их обычаи, «законы». Омск, 1980. 38 с.

3. Підболячний М. В. Окремі індивідуальні заходи запобігання корисливим насильницьким злочинам, що вчиняються етнічними організованими злочинними групами. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. №4. С. 143–148.

4. Севрук В. Г. Організовані групи та злочинні організації, що сформовані на етнічній основі: проблеми сьогодення. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 135–136.

*Романенко Юлія Сергіївна,*  
здобувач ступеня вищої освіти магістра  
Інституту права Київського національного  
університету імені Т. Шевченка

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ТА АРЕШТУ МАЙНА**

Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК), що набрав чинності 20 листопада 2012 року, значною мірою змінив кримінальне судочинство. Варто зазначити, що дана реформа процесуального законодавства істотно вплинула на інститут захисту прав людини, суттєво гуманізувавши певні положення КПК, посиливши правові гарантії захисту особи в кримінально-процесуальній площині, а саме в розрізі процесуального примусу.

Необхідно згадати, що відповідно до статті 2 КПК, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Для виконання завдань, зазначених вище, відповідно до статті 93 КПК, сторона обвинувачення, яка в свою чергу є суб'єктом доказування, здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків

експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

Тож, до процесуальних дій, які здійснюються суб'єктами обвинувачення з метою отримання доказів, КПК відносить також заходи забезпечення кримінального провадження. Зміни 2012 року, як ми вже зазначали вище, значною мірою торкнулись механізму та сутності застосування даних засобів, що спричинило низку проблем у використанні відповідних положень на практиці, адже, мета швидкого реформування в контексті наближення національного законодавства до європейських цінностей та стандартів, часто супроводжується недосконалістю та хаотичністю внесення змін до нормативно-правових актів.

Відповідно до розділу II КПК України, одними із заходів забезпечення кримінального провадження, є тимчасовий доступ до речей і документів та арешт майна. Положення, що регламентують та деталізують їх застосування містяться в ст. 159-166 та ст. 170-175 КПК відповідно.

Неодноразовим дослідженням проблематики застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів, неодноразово займалися такі науковці: С.Є. Абламський, С.В. Андрусенко, І.В. Гловюк, В.І. Фаринник, С.О. Ковальчук, О.І. Коровайко, С.С. Чернявський, О.О. Юхно, Ю. П. Аленіна, В. О. Гринюк, І. Ю. Кайл, О. В. Капліна, М. П. Климчук, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва, О. С. Старенький, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, М. С. Цуцкірідзе, А. В. Чуб, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та інші.

Що ж стосується заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна, то йому присвятили свої праці О.В. Верховгляд-Герасименко, І.А. Галась, П.Д. Денисюк, А.С. Котова, Л.М. Лобойко, О.І. Марочкін, С. М. Смоков, М.А. Погорецький, Ю.М. Мирошніченко, В.В. Рожнова, О.Ю. Татаров, В.М. Тертишник й ін.

Відповідно до ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку). Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення.

Згідно з положеннями чинного кримінального процесуального законодавства, тимчасовий доступ до будь-яких речей і документів здійснюється не інакше як на підставі ухвали слідчого судді чи суду. При цьому в клопотанні до слідчого судді, сторона кримінального провадження має довести можливість використання як доказів

відомостей, що містяться в цих речах і документах, і неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів. Особлива увага законодавцем приділяється речам і документам, які містять охоронювану законом таємницю. На практиці часто виникає проблема в доведенні пропорційності порушення певною мірою засад недоторканості охоронюваної законом таємниці, права власності тощо, та досягнення завдання кримінального провадження, – швидкості, повноти та неупередженості проведення розслідування.

Ще одне проблемне питання пов'язане з тим, що на практиці виконання такої процесуальної дії, як тимчасовий доступ до речей і документів, часто здійснюється працівниками оперативних підрозділів. Згідно з проаналізованими положеннями КПК (ст. 41), оперативні підрозділи органів Національної поліції здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. Тобто, даний захід забезпечення кримінального провадження, не відноситься до слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій. У цьому контексті не можемо не погодитись із думкою В. І. Фаринника, – під час надання доручення на проведення тимчасового доступу до речей і документів оперативному працівнику слідчий не враховує той факт, що тимчасовий доступ до речей та документів є процесуальною дією, а не слідчою дією, отже, не підпадає під визначення, вказане у п. 3 ч. 1 ст. 40 та ст. 41 КПК України [1, с. 235]. А отже, такі дії слідчого прокурора є нічим іншим, як підставою для заявлення захисниками клопотань про визнання доказів, отриманих у результаті такої процесуальної дії недопустимими, адже сторона обвинувачення отримала їх у порядку, що не відповідає чинним положенням КПК.

Не дивлячись на те, що чинне Кримінальне процесуальне законодавство України чітко визначає особливості механізму та порядку застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як арешт майна, отримання доказів шляхом виконання такої процесуальної дії є одним із найбільш проблематичних у правозастосовчій діяльності.

Згідно з ч. 1 ст. 170 КПК України, арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому КПК України порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

На практиці часто виникають проблеми при дотриманні гарантій непорушності права власності й забезпеченні відновлення порушених майнових відносин унаслідок учиненого кримінального

правопорушення. Ч. 5 ст. 171 КПК містить вимогу, щодо якої клопотання про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подане не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, за інших умов відповідне майно повертається особі негайно. У разі ж тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, відповідне клопотання повинно бути подане слідчим, прокурором протягом 48 годин після такого вилучення, — за інших умов таке майно підлягає негайному поверненню особі, у якій воно було вилучено. Натомість, у практиці часто зустрічаються випадки, коли слідчі вилучають майно, але не накладають на нього арешт і, більше того, не повертають його власнику. Поруч з цим, інститут попереднього арешту супроводжується проблемними аспектами і в іншому розрізі. По суті, попередній арешт багатьма науковцями розглядається як окремий захід забезпечення кримінального провадження, і на практиці він фактично таким і виступає. Проте, в переліку таких заходів, що надається законодавцем в ч. 2 ст. 131 КПК, даний захід не виділяється окремо, що де-факто зумовлює недотримання принципу правової визначеності.

Також, відповідно до положень статті 41 Конституції України та ч. 1 ст. 16 КПК України, позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, однак в дійсності ці повноваження делегуються прокурору.

Крім того, законодавчого визначення потребують межі застосування попереднього арешту, адже його відсутність зумовлює певні зловживання.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що розглянуті нами види заходів забезпечення кримінального провадження потребують подальшого удосконалення. Найбільше на практиці виникає проблем у зв'язку з недостатністю чіткого законодавчого визначення положень, що стосуються меж застосування вищезазначених заходів; кола суб'єктів, щодо яких вони застосовуються та тих, хто виконують відповідні процесуальні дії. Також доволі проблематичним є балансування між правовими гарантіями, закріпленими в Конституції України та засадах процесуального законодавства з одного боку, та виконанням завдань кримінального судочинства з іншого.

#### ***Список використаних джерел***

1. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика: монографія. К.: «Алерта», 2017. 548 с.
2. Погорецький М. Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики. Право України. 2013. № 11. С. 42–54.
3. Сергєєва Д. Поняття та види слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України. Право України. 2013. № 11. С. 180–188.

4. Мирошніченко Ю.М. Проблемні питання тимчасового вилучення й арешту майна за новим кримінально-процесуальним законом // *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С.310-312.

5. Гловюк І.В., Андрусенко С.В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 293–297.

6. Погорецький М.А., Коровайко О.І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочини, учинені організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 234–241.

7. Ковальчук С.О. Витребування й отримання речей як спосіб збирання речових доказів стороною обвинувачення: теоретичні концепції, нормативне закріплення та практичне застосування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 5. Том 3. С. 140–145.

8. Абламський С.Є. Особливості здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 2 (78). С. 239–245.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в ред. від 04 жовтня 2021 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 26.10.2021).

**Стецька Христина Степанівна,**  
здобувач кафедри кримінології  
та кримінально-виконавчого права  
Національної академії внутрішніх справ

## **ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ**

Як свідчить практика боротьби із злочинністю, створення криміногенної ситуації, що сприяє вчинення корисливо-насильницьких злочинів, нерідко залежить не лише від особи, яка його вчиняє, і зовнішніх умов, але й від поведінки потерпілого, зокрема, його аморальних, небезпечних або протиправних діянь. Саме тому для вивчення ролі конкретної життєвої ситуації вчинення злочину вкрай необхідним є вивчення віктимологічних аспектів у механізмі вчинення злочину. При цьому, як обґрунтовано довів А. П. Закалюк, у кожному випадку вчинення злочину і з'ясування його причинного комплексу необхідно встановити, через які саме вчинки потерпілого і в якому саме напрямі конкретна життєва ситуація впливала на злочинця, зокрема створювала сприятливі умови для його негативних вчинків